

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

ТУР ОКСАНА МИКОЛАЇВНА

УДК [002.1:001.4]:006.72+006.015.2

**УНІФІКАЦІЯ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЯ
ДОКУМЕНТОЗНАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ**

27.00.02 – документознавство, архівознавство

27 – соціальні комунікації

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук із соціальних комунікацій

Київ – 2019

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису
Робота виконана у Кременчуцькому національному університеті імені
Михайла Остроградського, Міністерство освіти і науки України

Науковий консультант: доктор історичних наук, професор
БЕЗДРАБКО ВАЛЕНТИНА ВАСИЛІВНА,
Київський національний університет культури і
мистецтв,
завідувач кафедри документознавства та
інформаційно-аналітичної діяльності

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, доцент
ЛЕВЧЕНКО ЛАРИСА ЛЕОНІДІВНА,
Державний архів Миколаївської області,
директор

доктор наук із соціальних комунікацій, професор
ОГАР ЕМІЛІЯ ІГОРІВНА,
Українська академія друкарства,
завідувач кафедри журналістики, зв'язків із
громадськістю та реклами

доктор наук із соціальних комунікацій, доцент
СИНЄОКИЙ ОЛЕГ ВОЛОДИМИРОВИЧ,
Запорізький національний університет,
професор кафедри теорії комунікацій, реклами та
зв'язків із громадськістю

Захист відбудеться «13» червня 2019 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.165.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського за адресою: 03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3.

Із дисертацією можна ознайомитися в читальному залі бібліотекознавчої літератури Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за адресою: 03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3.

Автореферат розіслано «08» травня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат наук із соціальних комунікацій

Л. А. Литвинова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Необхідність ґрунтовного дослідження термінологічної проблематики документознавства, зокрема уніфікаційних і стандартизаційних аспектів термінотворення та терміновживання, визначається кількома чинниками.

По-перше, активне обговорення в рубіжні десятиліття ХХ–ХХІ ст. засадничих категорій науки потребує досконалої термінології, здатної максимально точно й однозначно позначати елементи її логіко-поняттєвого апарату. У таких умовах усебічний аналіз вимог до терміна, системного характеру словотвірної структури та лексико-семантичних явищ документознавчої термінології, особливостей унормувальних процесів у документально-комунікаційній діяльності суспільства, пов'язаних із відходом від традицій калькування російської мови, набуває актуальності. Фахова лексика покликана відображати сучасний стан розвитку науки, забезпечуючи наступність знань; бути основним засобом вираження сутності спеціальних понять; інструментом, за допомогою якого формулюють закони, принципи, окреслюють проблеми та здійснюють пошук можливих шляхів їх вирішення. Це зумовлює необхідність осмислення концептуальних засад теоретичних і прикладних термінологічних студій.

По-друге, важливість управлінської діяльності для суспільства не викликає сумнівів. Прийняття та виконання рішень потребують якісного документування, тому вони тісно пов'язані з керуванням документаційними процесами. Для цієї сфери суспільної діяльності термінологія важлива не тільки задля теоретичного осмислення особливостей функціонування документів, але й для практичних цілей, що також визначає актуальність нашого дослідження.

По-третє, чинна терміносистема не здатна вповні відповідати управлінським потребам, оскільки вимагає нормалізації через низку проблем, однією з яких є недостатність дослідження її елементів, зокрема й основоположного терміна «документ». Нові терміни, які з'явилися порівняно недавно, не отримали усталеного тлумачення, їхнє місце в логіко-поняттєвій системі науки ще доведеться визначити. До того ж на семантику деяких із них впливають визначення, використовувані в суміжних галузях знань, насамперед пов'язаних із інформаційними технологіями. Така ситуація спонукає до активного дослідження поняттєвого апарату документознавства.

По-четверте, зміни в лексичному складі фахової лексики, що спостерігалися в 1990-х – на початку 2000-х рр., були пов'язані із законодавчим закріпленням за українською мовою статусу державної, створенням національних стандартів на терміни та визначення і появою нових сфер наукових досліджень. Це спричинило підвищення уваги до унормувального аспекту термінологічної діяльності, проблем уніфікації термінології. Тож дослідження принципів, способів, функційного значення й основних етапів становлення системи уніфікованих документознавчих термінів на сьогодні є актуальним.

По-п'яте, неунормованість термінології призводить до суперечливого тлумачення термінів у нормативній, проектно-конструкторській і технологічній документації, а також у науково-технічній, виробничій і навчальній літературі, дуже часто – в офіційних документах. Це може значно гальмувати розвиток науки й техніки. Тож вироблення еталонного терміна, що відповідав би вимогам, які до нього пред'являються, та використовувався як засіб професійної комунікації спеціалістів, тобто стандартизація термінології, постає актуальним завданням.

По-шосте, інтегрування України в єдиний економічний, інформаційний світовий простір, розуміння того, що стандартизація набуває значення в забезпеченні виробництва конкурентоспроможної й доброякісної продукції як основи сталої перспективи національної економіки, надали актуальності питанням розроблення механізму міжгалузевої координації; поліпшення планування унормувальних заходів; забезпечення відповідності нормативних документів вимогам міжнародної стандартизації та виконання основних положень усіма її суб'єктами; удосконалення інформаційного забезпечення. Пріоритетним напрямом стало запровадження міжнародних, європейських стандартів із метою гармонізації нормативно-правових актів України із законодавством Європейського Союзу, зокрема й термінології нормативно-технічних документів.

Окреслені позиції спонукають до висновку, що всебічне вивчення термінології документознавства та проблем її уніфікації, стандартизації відповідає актуальним завданням сучасного розвитку науки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертаційне дослідження проведене в рамках науково-дослідної теми «Теоретичні й прагматичні аспекти сучасної філології» (2017–2019 рр., № 018U005152), яка включена до тематичного плану Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського.

Мета дисертації полягає в дослідженні сучасного стану терміносистеми документознавства в Україні; проблем уніфікації, стандартизації документознавчої термінології; гармонізації із міжнародними, європейськими стандартами з метою зближення національної правової системи із законодавством Європейського Союзу.

Ураховуючи визначену мету, в дисертації планується виконати такі теоретичні, науково-методичні та практичні **завдання**:

- з'ясувати рівень науково-теоретичного розроблення теми, виявити й опрацювати джерельну базу дослідження;
- розкрити основні напрями студіювання термінологічної проблематики та методи термінологічних досліджень; встановити особливості терміна як одиниці лексико-комунікаційної системи та репрезентанта логіко-поняттєвої апарату галузі знань, а також вимоги до нього;
- охарактеризувати сучасний стан термінології документознавства, словотвірних (морфологічний спосіб, аналітична деривація), генетичних особливостей, а також притаманних їй лексико-семантичних явищ;

- обґрунтувати сутність і з'ясувати принципи, способи, функційне призначення уніфікації документознавчої термінології та основні етапи становлення системи уніфікованих термінів як засобів професійної комунікації;
- з'ясувати тенденції формування теоретико-методологічних засад стандартизації термінології;
- встановити особливості стандартизації термінології документознавства й суміжних галузей знань під час пошуку оптимальних методів раціоналізації діловодства за радянських часів;
- визначити нормативно-правове, науково-методичне регулювання стандартизації в Україні, у першу чергу, у сфері термінотворення і терміновживання;
- виявити та простудіювати напрями міжнародної співпраці у сфері термінологічних (діяльність ISO/TC 37 «Мова й термінологія») і документознавчих (діяльність ISO/TC 46 «Інформація та документація») досліджень; розглянути міжнародні, європейські стандарти серії «Інформація та документація» та комплекс заходів, зумовлених необхідністю упровадження в Україні міжнародних і європейських стандартів із метою зближення національної правової системи з законодавством Європейського Союзу, зокрема й гармонізацію термінології нормативно-технічних документів;
- розкрити проблематику гармонізації вітчизняних нормативно-правових і нормативно-технічних документів із європейськими й міжнародними, перспективні напрями стандартизації термінології документознавства.

Об'єктом дослідження є термінологія документознавства, що репрезентує його логіко-поняттєвий апарат.

Предмет дисертації складають теоретико-методологічні засади формування термінологічної системи документознавства, особливості уніфікації і стандартизації термінології документально-комунікаційної діяльності суспільства, проблеми гармонізації стандартів у контексті міжнародної співпраці.

Методи дослідження. Застосування філософських, загальних і спеціальних наукових методів на принципах історизму, об'єктивності, всебічності й цілісності дозволило розкрити концептуальні підходи до теоретичних і прикладних термінологічних досліджень, встановити досягнення та проблеми стандартизації термінології документознавства. Сукупність застосованих методів сприяла відкриттю логічної послідовності, множинності напрямів розвитку унормування фахової лексики документознавства. *Історико-генетичний метод* використано для дослідження процесу трансформації формулювань і визначень термінів, передусім таких системоутворювальних, як «документ». Він поєднувався з *історико-системним*, направленим на аналіз терміносистеми як цілісності та змін усередині її, спричинених розвитком знань та необхідністю номінації нових понять. Для тезаурусного представлення й систематизації термінів використано *логіко-семантичний метод*, який слугував групуванню терміноодиниць, що є передумовою унормувальних заходів. *Структурний метод* застосовано під час з'ясування будови термінологічних

документознавчих одиниць. *Метод термінологічного аналізу* є різновидом системного, що спирається на вивчення контексту вживання терміна. Порівняльний аналіз визначень одного й того самого терміна в різних джерелах дало змогу простежити історію становлення позначуваного ним поняття й уточнити його зміст. Термінологічний аналіз необхідний для систематизації поняттєвого апарату галузі. *Метод хронологізації* проблеми допоміг встановити етапи розвитку основних напрямів, рівнів вирішення завдань науки, освіти, їх змінність, постійність, підпорядковані об'єктивним викликам і суб'єктивним факторам. Крім того, з його допомогою було хронологічно локалізовано концепції дослідження термінологічної проблематики та тенденції формування теоретико-методологічних засад стандартизації термінології.

Хронологічні межі праці окреслені періодом нинішньої термінологічної активності, спрямованої на визначення сутності змісту, тлумачення наявних і неологічних термінів. Хронологічні рамки дисертації розширено за рахунок короткого екскурсу в період 1920–1930-их рр., позначених актуалізацією тематики діловодства й архівної справи, який став провісником народження документознавства, а також завдяки репрезентації етапу науково-організаційного становлення документознавства у СРСР та пошуків оптимальних методів раціоналізації діловодства середини ХХ ст.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що, з'ясувавши стан науково-теоретичного осмислення проблеми в радянських, українських і зарубіжних джерелах, *вперше* було:

- *виявлено* відсутність комплексного й системного вивчення термінологічного апарату документознавства в Україні; *сформовано* репрезентативний джерельний ресурс, необхідний для зібрання, опрацювання, систематизації наукових фактів із метою всебічного наукового осмислення уніфікації та стандартизації термінології в Україні, дослідження проблем упровадження міжнародних і європейських стандартів задля зближення національної правової системи із законодавством Європейського Союзу, зокрема й гармонізації термінології нормативно-технічних документів;

- *окреслено* напрями студіювання термінологічної проблематики, присвячені питанням уніфікації та стандартизації документознавчої термінології, в логічній послідовності *розкрито* основні тенденції, загальні та специфічні риси, причинно-наслідкові зв'язки еволюції термінологічного апарату документознавства в Україні;

- урахувавши, що термінологія є частиною мовної системи в цілому й водночас має свої особливості, які дозволяють її виокремити, *уточнено* методи дослідження термінології, що розкривають закономірності творення, розвитку та функціонування термінів;

- *здійснено* аналіз сучасного стану терміносистеми документознавства, а саме її словотвірних (морфологічний спосіб й аналітична деривація), генетичних особливостей, а також притаманних їй лексико-семантичних явищ. Унормувальний аспект проведеного дослідження *дозволив характеризувати*

проблематику, пов'язану з виявом цих явищ, та *спрогнозувати* можливі шляхи її вирішення;

- *обґрунтовано* сутність уніфікації документознавчої термінології, *з'ясовано* принципи, способи та функційне значення уніфікації термінології наук документально-комунікаційного циклу;

- *встановлено* особливості формування теоретико-методологічних засад стандартизації термінології; *схарактеризовано* термінологічні та документознавчі дослідження ТС 37 «Мова й термінологія» та ТС 46 «Інформація та документація» Міжнародної організації зі стандартизації – найбільш авторитетної серед міжнародних організацій, які мають вплив на розвиток вітчизняної стандартизації;

- *з'ясовано*, що процеси інтегрування України в єдиний економічний, інформаційний простір зумовлюють необхідність упровадження міжнародних, європейських стандартів із метою зближення національної правової системи із законодавством Європейського Союзу, зокрема й гармонізацію термінології нормативно-технічних документів. Дослідження міжнародних, європейських стандартів серії «Інформація та документація», а також національних, прийнятих як ідентичні чи модифіковані, *дозволило* виокремити низку проблем та шляхи їх вирішення;

удосконалено

- визначення ознак терміна як особливого номінативного знака, формулювання вимоги до нього, з'ясування його ролі в термінологічній системі та розуміння терміносистеми як упорядкованої сукупності лексичних одиниць;

набуло подальшого розвитку

- дослідження шляхів стандартизації термінології документознавства та суміжних галузей; студіювання нормативно-правового та науково-методичного регулювання стандартизації в Україні, зокрема у сфері термінотворення та терміновживання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в перспективі залучення систематизованого фактичного матеріалу, положень та висновків дисертації під час написання узагальнювальних теоретичних праць із галузевого термінознавства, навчальних підручників, посібників, підготовці фахових довідників, бібліографічних покажчиків, словників, а також прикладних термінологічних студій. Крім того, результати дослідження можуть бути впроваджені у програми фундаментальних і професійно орієнтованих курсів із документознавства, документної лінгвістики, культури наукового фахового мовлення, академічного письма, використані для розроблення освітніх програм підготовки фахівців зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Положення дисертаційного дослідження набувають значення при укладанні стандартів і гармонізації національних стандартів у сфері архівної справи та керування документаційними процесами, а також сприятимуть підвищенню термінологічної компетентності під час професійної комунікації. Результати дослідження впроваджено в діяльності Департаменту «Центр надання адміністративних послуг у місті Кременчуці»,

Автозаводського районного суду м. Кременчука та в навчальний процес у Кременчуцькому національному університеті імені Михайла Остроградського, що засвідчують акти впровадження.

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційне дослідження виконане самостійно; висновки й рекомендації належать авторові одноосібно. У працях, написаних у співавторстві, дисертантка здійснювала аналіз термінологічного апарату, що конкретизовано у списку публікацій здобувача.

Апробація дисертації. Дослідження унаочнює підсумки багаторічних термінознавчих і документознавчих студій автора, які пройшли широке та ґрунтовне випробування.

Упродовж 2009–2018 рр. результати досліджень оприлюднювалися на наукових конференціях, семінарах, у т. ч. *міжнародних*: «Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики» (Київ, 2009–2011), «Vědecký rokrok na rozmezí tisíciletí – 2010» (Прага, 2010), «Образование и наука 21 век» (Софія, 2010), «Біосферно-ноосферні ідеї В. І. Вернадського й еколого-економічні та гуманітарні проблеми розвитку регіонів» (Кременчук, 2010), «Термінологія документознавства та суміжних галузей знань» (Київ, 2011–2017), «Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami – 2011» (Пшемишль, 2011), «Achievement of high school – 2011» (Софія, 2011), «Настоящи изследвания и развитие – 2012» (Софія, 2012), «Інформація, комунікація, суспільство» (Львів, 2012, 2017), «Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері» (Донецьк, 2012, 2013), «Соціальні комунікації сучасного світу» (Запоріжжя, 2012), «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття» (Одеса, 2012–2018), «Vědecký průmysl evropského kontinentu – 2012» (Прага, 2012), «Dny vedy – 2014» (Прага, 2014), «Эго-документальное наследие российской провинции XVIII–XXI вв.: проблемы выявления, хранения, изучения, публикации» (Тверь, Пушкіно, 2014), «Development of language system in context of accelerated dynamics of public relations» (Лондон, 2015), «Problem of combination of individualization and unification in language systems within modern communicative trends» (Лондон, 2014), «Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht» (Мюнхен, 2015), «Theoretical and practical problems of language tools transformation in context of accelerated development of public relations» (Лондон, 2016), «Структурні зміни у суспільстві та економіці під впливом комунікацій та інформації» (Полтава, 2016), «Role and ratio of verbal and nonverbal means of communication against the background of the increasing value of information and intensity of its turnover» (Лондон, 2017), «Архіви в сучасному світі: виклики та завдання» (Київ, 2017), «Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі» (Київ, 2018); *усеукраїнських*: «Людина в інформаційному просторі» (Кременчук, 2013, 2016, 2018), «Історичні, культурні та соціально-економічні аспекти регіонального розвитку» (Кременчук, 2017), «Мас-медіа України на зламі епох: реалії та перспективи розвитку» (Старобільськ, 2018); *регіональних*: «Проблеми становлення і розвитку української термінології» (Полтава, 2010),

«Кременчуцький край у контексті історії України» (Кременчук, 2013), «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (Харків, 2017) та ін.

Публікації. Результати дослідження відображено в індивідуальній монографії «Документознавча термінологія: проблеми уніфікації та стандартизації» (302 с., 18,4 авт. арк.) та 51 науковій публікації, серед яких 21 стаття, опублікована в наукових фахових виданнях, затверджених МОН України, та 4 статті – у закордонних фахових наукових виданнях.

Структура дисертації зумовлена метою і завданнями дослідження. Дисертація складається з титульного аркуша, анотації українською та англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою праці, змісту, переліку умовних скорочень, вступу, п'яти розділів (шістнадцяти підрозділів), висновків у кінці розділів та загальних висновків, списку використаних джерел і літератури, додатків. Загальний обсяг роботи – 477 сторінок, список використаних джерел і літератури розміщений на 95 сторінках і містить 972 позиції, додатки – 15 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність і наукове значення роботи. Визначено об'єкт і предмет дослідження, окреслено хронологічні межі, мету, завдання дисертації, методологічні підходи до їх реалізації. Зазначено новизну та практичне значення одержаних результатів, їхній зв'язок із науково-дослідною темою. Розкрито особистий внесок автора й рівень апробації теми.

Розділ 1 «Стан розроблення теми, джерельна база та методологія дослідження» присвячено висвітленню рівня розроблення наукової теми в радянських, українських і зарубіжних термінознавчих та документознавчих студіях, репрезентації джерельної бази й виявленню її інформаційного потенціалу, з'ясуванню методології реалізації мети та завдань дисертації.

Визначено рівень науково-теоретичного осмислення проблеми в радянських, українських і зарубіжних джерелах, виявлено відсутність комплексного вивчення термінологічного апарату документознавства в Україні.

Аналіз основних напрямів досліджень термінології з метою прогнозування окресленої проблематики та можливих шляхів її подолання засвідчені в студіях В. І. Авраменка, О. Й. Голованової, А. С. Д'якова, В. Л. Іващенко, Т. Р. Кияка, І. М. Кочан, Т. І. Панько, Л. О. Симоненко, Л. В. Туровської та ін.

Перші спроби самовизначення документознавства в Радянському Союзі хронологічно вписані в період 1970–1980-х рр. Ідеться про спеціальні студії В. М. Автократова, В. Д. Банасюкевича, Г. Г. Воробйова, Б. С. Ілізарова, М. П. Ілюшенко, Т. В. Кузнецової, Я. З. Лівшиця, К. Г. Мітяєва, А. М. Сокової та ін. Характеризуючи документознавчу терміносистему цього періоду, відзначено активне використання термінології діловодства, архівної справи,

інформаційних наук, а також результатів державної стандартизації термінів на всесоюзному рівні. Доведено, що розширення змісту поняття «документ», породжене еволюцією сфери його функціонування, спричинило активне обговорення сутності самої дисципліни, співвідношення її загальної та спеціальної частин, місця в системі наук документально-комунікаційного напрямку, термінологічної системи, здатної номінувати відповідні поняття.

Новий етап у розвитку документознавства та його терміносистеми настає з 1990-х рр. Особливістю цього періоду є дослідження й переосмислення здобутків попередників, виявлення чинників еволюції класичного документознавства та його «нової версії» – документології, що відобразилося насамперед у термінологічній площині. Наукові студії з документознавчої термінології 1990-х – початку 2000-х рр. засвідчують неодноразовість та багатоаспектність пошуків. Увага дослідників пострадянської України сконцентровується на актуальних темах сучасного стану термінології документознавства, перспектив її розвитку, нормативної бази терміносистеми (В. В. Бездрабко, С. Г. Кулешов, М. С. Слободяник, Г. М. Швецова-Водка). Зацікавлення в науковців викликали стандарти з діловодства та архівної справи та їхні термінологічні особливості (М. Д. Гінзбург, О. В. Глушан, В. О. Кудлай, Г. В. Сілкова, Н. В. Стрішенець); функціонування національних стандартів серії «Інформація та документація» (С. В. Литвинська, С. В. Харченко); електронні документи, їхня термінологія (Ю. С. Ковтанюк, Т. Я. Купрунець, О. В. Лаба); термінологічні проблеми текстотворення управлінських документів (Г. В. Гордієнко); переклад і вживання американської архівної термінології (Л. Л. Левченко); аудіовізуальна документознавча термінологія (Т. О. Ємельянова, О. В. Синєокий); українська бібліотечна термінологія (Г. І. Солоіденко); інформаційно-документознавча термінологія (сучасний стан, тенденції розвитку), а також її місце в комп'ютерній лексикографії (В. І. Шульгіна); терміносистема інформаційно-аналітичної (І. Є. Антоненко), а також бібліографічної діяльності (Т. В. Добко); особливості архівної термінології в епоху цифровізації (М. Г. Палієнко); зростання ролі термінологічної компетентності у змісті підготовки фахівців із документознавства та інформаційної діяльності (С. М. Зозуля, Е. І. Огар, С. В. Литвинська).

Значну роль для дослідження еволюції терміносистеми наук документально-комунікаційного циклу відіграли праці зарубіжних учених (Г. О. Двоєносової, М. В. Ларіна, І. Г. Моргенштерна, Ю. В. Нестеровича, Є. О. Плешкевича, Ю. М. Столярова, Е. І. Хан-Піри, В. Ф. Янкової).

Загалом з'ясовано, що студійовані праці справили значний вплив на конститування та розвиток термінології документознавства, окресливши водночас сучасну термінологічну проблематику науки.

Джерельна база дослідження містить аналіз комплексу документів, виявлених у книгозбірнях України, на офіційних сайтах вітчизняних державних установ, зарубіжних та міжнародних організацій. Її диференційовано за критерієм уведення до наукового обігу. Виокремлено масиви неопублікованих

й опублікованих документів. Вагоме значення для дослідження мали опрацьовані організаційно-розпорядчі документи (накази, розпорядження, рішення) урядів СРСР та УРСР, наукова документація (звіти про виконання науково-дослідних робіт, повідомлення, матеріали проведення оглядів роботи тощо). Важливе місце у джерельній базі займають дисертації досліджуваної та спорідненої тематики.

До опублікованих джерел зараховано: 1) законодавчі акти в галузі архівної справи, діловодства, документаційного забезпечення управління, інформаційної діяльності, стандартизації; 2) нормативні документи (міжнародні, загальносоюзні, державні (національні), галузеві стандарти); 3) науково-методичні й нормативно-методичні документи; 4) навчальні видання; 5) періодика як масове джерело; 6) довідкові видання; лексикографічні джерела.

Значний потенціал для дослідження мали електронні ресурси віддаленого доступу, які дозволили проаналізувати термінологічні й документознавчі дослідження ТС 37 «Мова й термінологія» і ТС 46 «Інформація та документація» Міжнародної організації зі стандартизації, схарактеризувати термінологічні розділи міжнародних і європейських стандартів.

Актуалізована джерельна база є достатньо репрезентативною для виявлення, опрацювання та систематизації наукових фактів задля всебічного наукового осмислення уніфікації і стандартизації термінології як засобу професійної комунікації документознавців в Україні, дослідження проблем упровадження міжнародних і європейських стандартів із метою зближення національної правової системи із законодавством Європейського Союзу, зокрема й гармонізації термінології нормативно-технічних документів.

Методологічний інструментарій, що ґрунтувався на принципах історизму, об'єктивності та всебічності, став «сполученням» методологій точних і гуманітарних наук, що забезпечило глибоке й об'єктивне вивчення матеріалу, сприяло усуненню типових недоліків застосування окремих методів пізнання. З огляду на особливості об'єкта та предмета дослідження були залучені такі методи, як: історико-генетичний, історико-системний, метод термінологічного аналізу, метод хронологізації проблеми та ін. Їх поєднання дало змогу глибше проникнути в сутність предмета дослідження, чіткіше виділити вузлові аспекти проблеми та сформувану вмотивовану стратегію дослідження.

Застосування комплексу ефективних наукових методів дозволило в логічній послідовності розкрити загальні та специфічні риси, причинно-наслідкові зв'язки еволюції термінологічного апарату документознавства в Україні, окреслити тематику новітніх тематичних студій, присвячених проблемам уніфікації та стандартизації документознавчої термінології.

У розділі 2 «Теоретичні засади термінологічних студій» висвітлено підходи до теоретичних термінологічних студій.

З'ясовано, що кінець ХХ – початок ХХІ століття позначився посиленням уваги до терміна, особливостей його творення та функціонування, збагатив розмаїття авторських позицій щодо визначення поняття, виокремивши нові

грані цього явища. Серед інших вирізняються погляди О. В. Суперанської (усяке слово чи словосполучення мови, що характеризує об'єкт за будь-якими властивостями), В. Г. Руделева (пов'язує термін виключно з науковою сферою), О. С. Ахманової (слово чи словосполучення спеціальної мови), Г. О. Винокура (однозначне найменування предметів і понять), Л. О. Симоненко (поняття певної галузі знань) та ін. Аналіз праць, що з'явилися в термінознавстві цього періоду, дозволив окреслити ознаки виокремлення терміна як особливого номінативного знака, сформулювати сутнісні вимоги до нього, з'ясувати його роль як елемента термінологічної системи та сформувати розуміння термінології як упорядкованої сукупності лексичних одиниць. Дослідження дало змогу сформулювати прийнятне визначення поняття «термін» як слова, словосполучення чи словесного комплексу, що позначає одиницю логіко-поняттєвої системи певної галузі пізнання, вступає в системні відношення з іншими, утворюючи разом із ними замкнену систему, що характеризується високою інформативністю, однозначністю, точністю й експресивною нейтральністю.

У сучасній лінгвістиці сформувалися різні позиції щодо виокремлення сукупностей методів, завдяки яким здійснюється вивчення мовних явищ. Найчастіше до них зараховують загальнонаукові (індукція, дедукція, аналіз, синтез, спостереження та ін.) та мовознавчі. Серед останніх виокремлюють описовий, порівняльно-історичний, метод лінгвістичної географії, зіставний, структурний (М. П. Кочерган), парадигмальні, міжпарадигмальні, маргінальні й комплексні (комбіновані) (О. О. Селіванова). Крім них, до своїх досліджень мовознавство залучає соціолінгвістичні та психолінгвістичні, а також математичні методи. Ураховуючи, що термінологія є частиною мовної системи в цілому й водночас має свої особливості, які дозволяють її виокремити, вказуємо такі методи дослідження термінології, що забезпечують осмислення правил, закономірностей утворення, розвитку та функціонування термінів у певній галузі людської діяльності: описовий, описово-аналітичний, історичний, порівняльно-історичний, зіставний, метод компонентного, логіко-поняттєвого, системного, контекстуального, кількісного, морфемного та словотвірного аналізу, метод внутрішньої інтроспекції тощо. Повнота наукового підходу вимагає застосовувати ці методи комплексно, що дає можливість отримати максимально збалансоване й узагальнене наукове розуміння кількісно-якісних характеристик мовних явищ.

Запитаність терміна як основного засобу номінації елементів логіко-поняттєвих систем сучасної науки зумовлює актуальність теоретичних узагальнень, аналіз досвіду напрацювань у цій царині, систематизацію основних напрямів досліджень. У працях науковців-термінознавців (К. Я. Авербуха, Л. Ю. Буянової, О. І. Голованової, С. В. Гриньова, З. Р. Палютіної, М. Ф. Богуцької, А. В. Лагутіної, В. Л. Іващенко, Л. В. Туровської та ін.) виокреслені різноманітні підходи, спрямовані на осмислення закономірностей формування та функціонування терміносистем, способів адекватного лінгвістичного номінування елементів наукової картини

світу. Крім того, дослідження репрезентують багатоаспектність таких пошуків, проведених у межах різноманітних концепцій.

Проаналізовано сучасний стан терміносистеми документознавства, зокрема її словотвірних (морфологічний спосіб й аналітична деривація), генетичних особливостей, а також притаманних їй лексико-семантичних явищ. Дослідження підтвердило загальномовну тенденцію визначальної ролі морфологічного та аналітичного способу словотвору й засвідчило, що найбільшою продуктивністю серед морфологічних відзначається суфіксальний спосіб, йому поступаються префіксальний і префіксально-суфіксальний, ще рідше використовується безафіксний спосіб творення документознавчих термінів. Студіювання документознавчого термінотворення дозволило відзначити тенденцію до появи у складі термінологічної лексики складних понять, що виникають у результаті основокладання (композиції), словоскладання (юкстапозиції) та скорочення (абревіації). Оскільки термінологічному словосполученню легше, ніж термінові-слову, передати належність до класифікаційного ряду, воно здатне точніше виразити характерні риси названого поняття. Це зумовлює активність аналітичної деривації, тобто появу в досліджуваній терміносистемі дво-, три-, чотирикомпонентних (зрідка п'яти-, шести-, семикомпонентних) терміносполук.

Запозичання слів в українську терміносистему документознавства було зумовлене екстра- та інтралінгвальними факторами: розвитком політичних, економічних та культурних зв'язків між народами; різним ступенем досягнень того чи іншого суспільства в певній галузі; необхідністю уточнення або деталізації відповідних понять за допомогою іншомовних слів тощо. Основними мовами-продуцентами стали грецька, латинь, французька, німецька, голландська, італійська, англійська, польська, тюркські мови та ін.

Сучасна терміносистема документознавства характеризується наявністю всіх основних лексико-семантичних явищ літературної мови: антонімії, синонімії, полісемії, омонімії, паронімії. Унормувальний аспект проведеного дослідження дозволив схарактеризувати проблематику, пов'язану з виявом цих явищ, та спрогнозувати можливі шляхи її вирішення.

Розділ 3 «Уніфікація документознавчої термінології» присвячено характеристиці одного з напрямів унормувальної термінологічної діяльності – уніфікації термінів. Комплексно проаналізовано основні етапи становлення системи уніфікованих термінів, принципи, способи та функційне значення уніфікації термінології документознавства.

З'ясовано, що наукова уніфікація передбачає приведення термінології до системи, враховує стильову природу термінів як знаків спеціальних реалій, що мають істотні ознаки, які відрізняють такі лексеми від загальноживаних слів. Відзначено, що у площині документознавчих досліджень питання уніфікації термінології набули звучання в 1970-х рр. Важливим здобутком упорядкування термінології стала поява нормативних документів – ГОСТів 16487–70, 16487–83 «Делопроизводство и архивное дело. Термины и определения», у яких тлумачилися базові родові терміни, що склали основу галузевої терміносистеми

й окреслили об'єкт діловодства й архівної справи. Факт появи в 1990-х рр. великої кількості публікацій у періодичних фахових виданнях, наукових збірниках, тематично орієнтованих доповідей на конференціях і науково-практичних семінарах засвідчили пріоритетність термінологічних питань цього періоду, у тому числі й пов'язаних із завданнями, напрямками, методами та способами уніфікації документознавчої термінології.

Дослідження доводить, що доцільно виділити три етапи уніфікації спеціальних термінів. Метою роботи, що проводиться на першому етапі, є виявлення галузевих спеціальних понять, уточнення їхніх значень. Основною складовою практичної роботи з уніфікації, пов'язаної з приведенням термінів до одноманітності, єдиної форми та системи, є інвентаризація наявної термінології, яку варто здійснювати, використовуючи теорію поля. У процесі польового структурування розкриваються діалектні зв'язки між мовними явищами й позамовною дійсністю. Наступний етап передбачає приведення обраних термінів у максимальну відповідність до нормативних вимог на трьох рівнях: логічному, лінгвістичному та змістовому. На наступному етапі (контрольному) повинна проводитися оцінка ефективності уніфікації унормованої термінології, тобто відстеження практики застосування нових термінів і термінологічних словосполучень.

З'ясовано, що уніфікація термінології ґрунтується на певних принципах, серед яких наукова обґрунтованість і зв'язок із практикою; компетентність; узгодженість дій суб'єктів уніфікації; урахування міжнародного досвіду; системність (комплексність); незалежність та об'єктивність; доцільність; прогнозованість. Вони відповідають потребам часу, є актуальними й затребуваними, зважаючи на рівень розвитку та темпи еволюції термінології документознавства.

Способи уніфікації термінології наук документально-комунікаційного циклу – це шляхи досягнення відповідності термінів усім вимогам, які висувуються до них. Вважаємо, що до способів уніфікації документознавчої термінології можна зарахувати такі: розроблення дефініцій елементів документознавчої логіко-поняттєвої системи; лінгвістична експертиза законодавчо-нормативних актів у документально-комунікаційній сфері та зафіксованих у них термінів; складання тезаурусів.

Уніфікація термінів є результатом оптимізаційної, систематизувальної, нормативної, пізнавальної, практичної, прогностичної, комунікативної, оцінної, регулятивної та контрольної функцій практичної термінологічної діяльності.

Усебічне студіювання окресленої проблематики дає підстави стверджувати, що уніфікація документознавчої термінології повинна розглядатися в динамічному аспекті як один із напрямів термінологічної роботи. Метою цієї роботи є створення несуперечливої системи термінів, які відповідають усім вимогам, що висувуються до них.

Вирішення проблеми уніфікації документознавчої термінології покликане сприяти підвищенню рівня фіксації документованої інформації, досягненню більшої чіткості, ясності, зрозумілості процесів соціальної комунікації.

Розділ 4 «Стандартизація термінології документознавства: досягнення і проблеми» присвячений висвітленню основних тенденцій еволюції, особливостей нормативно-правового та науково-методичного регулювання стандартизації термінології документознавства в Україні.

Аналіз поглядів учених на місце й роль державної стандартизації науково-технічної термінології засвідчує виняткову актуальність вказаної проблематики й готовність відстоювати свою позицію у дискусії щодо доцільності її стандартизації. Увага фахівців різних галузей знань до проблеми унормування термінології шляхом стандартизації заклала підвалини формування теоретико-методологічних основ, які дозволили позиціонувати її як діяльність із притаманною лише їй формою організації роботи, що потребує залучення багатьох установ та окремих фахівців, безпосередньо зацікавлених у впорядкуванні термінології, участі органів стандартизації у контролі за дотриманням стандартизованої термінології. Указано на необхідність регулярного перегляду термінологічних нормативних документів, проведення роботи за єдиною методичною програмою. Доведено, що державна стандартизація термінів порівняно з іншими видами впорядкування термінології має таку перевагу, як можливість централізованого її планування.

Відзначено, що піонерами документознавчих досліджень в Україні виступили центральні й обласні державні архіви, які в 1960–1980-х рр. активно долучилися до студіювання теорії і практики діловодства в контексті створення Єдиної державної системи діловодства (ЄДСД), діяльності з уніфікації та стандартизації систем документації, наукової експертизи документів. Питання уніфікації червоною ниткою проходило через зміст ЄДСД, що забезпечувало стандартизацію діловодного термінологічного апарату. Робота над формуванням у 1960-х – на початку 1970-х років ЄДСД відбувалася одночасно з підготовкою уніфікованої системи організаційно-розпорядчої документації (УСОРОД), план якої передбачав розроблення комплексу державних стандартів, що регламентують основні положення УСОРОД різних рівнів управління, упорядкування використовуваних термінів і визначень тощо. Однак говорити про формування основи терміносистеми стало можливим лише після набуття чинності ГОСТу 16487–70 «Делопроизводство и архивное дело. Термины и определения», який започаткував цілеспрямований процес конструювання терміносистеми цих сфер діяльності. У цей час важливим термінологічним доробком стали «Краткий словарь архивной терминологии» (1968), «Краткий словарь видов и разновидностей документов» (1974), «Словарь современной архивной терминологии социалистических стран. В 2-х вып.» (1982, 1988). З'ясовано, що на кінець 1970-х рр. виникла нагальна потреба в організації переходу від розроблення окремих стандартів до комплексного перспективного планування укладання стандартів у галузі науково-технічної інформації, бібліотечної справи, бібліографії й редакційно-видавничої роботи і створення єдиної системи стандартизації в цих сферах. Це зумовило появу комплексу «Системи стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи», серед

об'єктів стандартизації яких були технологічні процеси та їх забезпечення; представлення інформації і документів; організаційні аспекти; науково-технічна термінологія.

Встановлено, що стандартизація як вища форма уніфікації, основа технічного регулювання, діяльність, що спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості, спирається на нормативно-законодавчу базу, яка постійно розширюється й удосконалюється.

Необхідність створення національної системи стандартизації, гармонізованої з основними принципами міжнародних і національних систем розвинених зарубіжних країн, з'явилася на початку 1990-х рр. Із цією метою в 1992 р. був створений Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації – національний орган, що забезпечував реалізацію державної політики у сфері стандартизації. Сучасна система стандартизації України діє на основі положень, які регламентують методологічне, науково-технічне забезпечення організації та порядку стандартизації у країні, визначають її основну мету й завдання; об'єкти стандартизації; організацію робіт зі стандартизації; категорії, види стандартів; порядок розроблення, затвердження, перегляду і використання стандартів; державний нагляд за дотриманням стандартів; міжнародну співпрацю.

Комплекс правил і положень Національної системи стандартизації подано в основоположних стандартах України – ДСТУ серії «Національна стандартизація». Відзначено, що основні правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять у різних сферах знань і запровадження аналогічних міжнародних, національних стандартів інших країн (словників термінів) в Україні встановлює ДСТУ 3966:2009. Аналіз нормативного документа засвідчує надзвичайну актуальність його положень, покликану унормувати та затвердити однозначно зрозумілі, несуперечливі терміни для будь-яких сфер застосування, в довідковій, методичній, технічній, науковій літературі; уможливити однаковість описування об'єктів у процесі гармонізування національних стандартів із міжнародними стандартами чи національними стандартами інших країн; виявляти й усувати вади термінології, уживаної в документації; позитивно впливати на створення та застосування сучасних інформаційних технологій тощо.

З'ясовано, що низка правових нормативних актів, фундаментальних досліджень, студій, присвячених терміносистемі документознавства, термінологічних стандартів кінця ХХ – початку ХХІ ст. засвідчила посилення уваги на державному рівні до проблем термінології різних галузей знань, зокрема й діловодства, архівної справи та документознавства.

Вказано, що закони України, як-от: «Про інформацію» (1992), «Про Національний архівний фонд та архівні установи» (1993), «Про обов'язковий примірник документів» (1999), «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003), «Про електронний цифровий підпис» (2003); постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання документування управлінської діяльності» (набула чинності від 17 січня 2018 р.), що затверджує «Типову

інструкцію з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну», «Типову інструкцію з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади», «Регламент організації взаємодії органів виконавчої влади в електронній формі»; накази Міністерства юстиції України: «Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання», «Про затвердження Правил роботи архівних установ України», «Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях» (чинний від 22 червня 2015 р.) та ін., – термінологічні частини яких містять визначення деяких документознавчих і міжгалузевих термінів, уточнюють дефініції найважливіших термінів підсистеми, сприяючи унормуванню її термінологічного апарату. Водночас існує нагальна необхідність узгодження поняттєвого апарату із документознавчими термінами, якими оперують правознавці.

Особливу увагу привертають дослідження з проблематики уніфікації та стандартизації термінології документознавства українських і зарубіжних фахівців: В. В. Бездрабко, Л. А. Дубровіної, С. М. Зозулі, С. Г. Кулешова, Ю. М. Столярова, Г. М. Швецової-Водки та ін.

З'ясовано, що цінними джерелами для дослідження термінологічних одиниць і помітним кроком у напрямі систематизації понять і внормування системи термінів стали короткий тлумачний словник «Архівістика» (1998), «Українська архівна енциклопедія» (2008), «Юридична енциклопедія» (1998–2004), «Енциклопедія історії України» (2003–2018), електронний ресурс «Українська бібліотечна енциклопедія» та ін.

Установлено, що наприкінці ХХ ст. значну частину документознавчого термінологічного доробку склали державні стандарти з галузевої термінології. Одним із перших термінологічних стандартів України, який став виявом зародження національної терміносистеми документознавства, був ДСТУ 2732–94 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення». Зміни, спричинені еволюцією науки, торкнулися термінологічної системи цих галузей, що й зумовило перегляд ДСТУ 2732–94 і появу чинної редакції 2004 р. та проекту нової редакції ДСТУ 2732 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять» 2017 р. Серед інших термінологічних стандартів перших років незалежної України, що регламентували вживання галузевої термінології, була низка стандартів під загальною назвою «Інформація та документація». Ця серія містить, окрім ДСТУ, гармонізовані з міжнародними національні стандарти – ДСТУ ISO.

У розділі 5 «Міжнародна співпраця зі стандартизації документально-комунікаційної діяльності суспільства» матеріал згруповано за найактуальнішою проблематикою стандартизації термінології документально-комунікаційної діяльності суспільства, зокрема й пов'язаною з вивченням

міжнародної співпраці в галузі стандартизації, а також специфіки діяльності технічних комітетів 37 та 46 Міжнародної організації зі стандартизації.

З'ясовано, що ISO/TC 37 «Мова й термінологія» забезпечує розроблення термінологічних розділів у стандартах та уніфікацію термінологічних стандартів, значною мірою сприяє гармонізації методів укладання, подання термінологічних даних та управління ними з метою досягнення систематизованої, якісної та готової до використання термінології в усіх галузях знань; працює над стандартами структурованих мовних ресурсів, що включають термінологію, лексичні ресурси (словники тощо), а також знаки й символи, коди й формули, тезауруси. Забезпечення міжнародної співпраці з Міжнародним інформаційним термінологічним центром InfoTerm (Відень, Австрія), відділом стандартизації термінології Польського комітету стандартизації (PKN), міжнародною інформаційною термінологічною організацією TermNet (Відень, Австрія), обмін досвідом у галузі стандартизації науково-технічної термінології, участь у діяльності ISO/TC 37 «Мова й термінологія» покладено в Україні на Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» й Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології.

Виявлено, що стандарти ISO/TC 46 «Інформація та документація» зосереджуються на питаннях стандартизації діяльності інформаційних центрів, бібліотек, архівних установ, музеїв і комерційних структур у процесі виявлення, опису, зберігання й аналізу інформації, а також документообігу та керування документаційними процесами. Серед термінологічних стандартів, розроблених ISO/TC 46, документознавча термінологія найповніше представлена в ISO 5127:2001 «Information and documentation. Vocabulary». Аналіз цього нормативного документа, а також прийнятого на його основі ідентичного ДСТУ ISO 5127:2007 «Інформація та документація. Словник термінів» дозволив стверджувати, що вони є уніфікованими словниками, які демонструють усебічний огляд усієї термінології й окремих її частин у галузі інформації, документації; ядром термінології – орієнтиром для встановлення національних мовних версій (перекладів) цієї терміносистеми; слугують базою словників для індексування та каталогізації послуг, що охоплюють сферу документації.

Висвітлено широке коло проблем, пов'язаних із розробленням та впровадженням стандартів серії «Інформація та документація» у відповідь на виклики глобалізації суспільства та його електронного середовища.

Особливої уваги заслуговували базові міжнародні стандарти у сфері керування документаційними процесами та їхні термінологічні розділи: ISO 15489–1:2001 «Information and documentation. Records management. Part 1: General» та ISO/TR 15489–2:2001 «Information and documentation. Records management. Part 2: Guidelines», а також їхні модифіковані версії: ДСТУ 4423–1:2005 «Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Ч. 1 : Основні положення» (ISO 15489–1:2001, MOD) та ДСТУ 4423–2:2005

«Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Ч. 2: Настанови» (ISO/TR 15489–2:2001, MOD).

Встановлено, що визначення пріоритетних напрямів розвитку стандартизації в галузі інформаційних наук, розроблення національної науково-технічної термінології у сфері інформації, бібліотечної, архівної справи та документування стало метою створення технічного комітету 144 «Інформація і документація» Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості», який координує роботи зі створення національних стандартів, проводить експертизу проектів міжнародних стандартів щодо доцільності їх запровадження в Україні. У Програмі робіт із національної стандартизації на 2018 рік передбачалося розроблення на заміну ДСТУ 2732:2004 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять» його оновленої версії. Проект ДСТУ 2732 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять» продемонстрував значне (порівняно з ДСТУ 2732:2004) розширення словника, що забезпечуватиме подальше унормування термінології галузі.

Дисертаційна праця містить студіювання проблематики, пов'язаної з упровадженням міжнародних і європейських стандартів із метою зближення національної правової системи з законодавством Європейського Союзу, гармонізацією термінології нормативно-технічних документів.

З'ясовано, що інтегрування України в єдиний світовий економічний, інформаційний простір зумовлює надзвичайну актуальність питань розроблення механізму міжгалузевої координації, поліпшення планування робіт зі стандартизації; забезпечення відповідності нормативних документів вимогам міжнародної стандартизації та виконання положень цих документів усіма її суб'єктами; удосконалення інформаційного забезпечення, актуалізації й поновлення головного фонду нормативних документів тощо. Пріоритетними напрямками стали багатовекторне нормативно-правове й організаційно-методичне забезпечення гармонізації стандартизації. Встановлено, що важливою віхою розвитку стандартизації в Україні, що задекларувала особливу актуальність гармонізації із законодавством ЄС багатьох нормативно-правових актів України, серед яких і стандарти серії «Інформація та документація», була «Державна програма стандартизації на 2006–2010 роки», де визнавалося, що чинна система стандартизації не відповідає вимогам міжнародних організацій стандартизації. Численні наукові розвідки, доповіді, присвячені питанням організації стандартизації в Україні, гармонізування національних стандартів із міжнародними, європейськими, засвідчують низку проблем, що потребують негайного вирішення, як-от: наявність великої кількості нормативних документів СРСР, які залишаються чинними в Україні; законодавча база стандартизації містить суперечливі або неузгоджені положення; обмежений доступу до національних стандартів, зокрема й гармонізованих; слабка активність роботи Технічних комітетів та ін. Дослідження дало змогу встановити, що зарубіжний досвід може бути корисним під час розроблення національних стандартів, яке ґрунтується на науковому аналізі досвіду

створення нормативних документів за кордоном, можливостей застосування норм профільних міжнародних стандартів в Україні, вироблення раціональних наукових методів укладання документів, запровадження уніфікованих форм та систем документації, уваги до термінологічних одиниць, здатних максимально точно номінувати документознавчі поняття.

ВИСНОВКИ

Комплексне дослідження термінології документознавства в Україні, спрямоване на досягнення мети й виконання поставлених завдань, дало змогу вирішити проблему уніфікації та стандартизації документознавчої термінології, її гармонізації із міжнародними та європейськими стандартами з метою зближення національної правової системи із законодавством Європейського Союзу, що дозволило дійти таких висновків:

1. Вивчення праць із термінознавства, уніфікації та стандартизації галузевих термінологічних систем засвідчило відсутність комплексних, узагальнювальних досліджень, що стосуються документально-комунікаційної діяльності українського суспільства. Студіювання виявленого масиву джерел, здійснене в дисертації, дозволило об'єктивно з'ясувати історичні передумови становлення документознавчої терміносистеми ХХ – початку ХХІ ст.

2. Термінологічна проблематики, а також термінознавчі студії кінця ХХ – початку ХХІ століття репрезентують багатоаспектність пошуків, здійснених у межах різноманітних концепцій, окреслюють підходи, спрямовані на осмислення закономірностей формування та функціонування терміносистем, способів адекватного лінгвістичного номінування елементів наукової картини світу загалом та певної спеціальної сфери людських знань зокрема. На сьогодні основні вектори термінологічних досліджень формують самостійні термінознавчі напрями: типологічний, історичний, функційний, зіставний, порівняльний, ономасіологічний, семасіологічний, історіографічний тощо.

Кінець ХХ – початок ХХІ століття збагатив розмаїття авторських концептуальних підходів до визначення поняття «термін», виокремивши нові грані цього явища. Аналіз праць, що з'явилися у термінознавстві цього періоду, уможливив окреслення ознак виділення терміна як особливого номінативного знака, формулювання вимог до нього, з'ясування ролі як елемента термінологічної системи та розуміння терміносистеми як упорядкованої сукупності лексичних одиниць. Наукові засади вивчення термінології різних галузей пізнання, напрацьовані з урахуванням попереднього досвіду осмислення теорії терміна, розроблення методології дослідження, стали запорукою фундаментального аналізу української документознавчої логіко-поняттєвої та термінологічної системи.

Підкріплений вивченням сучасних методів термінології, інструментарій ґрунтувався на принципах історизму, об'єктивності та всебічності, став «сполученням» методологій точних і гуманітарних наук, що забезпечило більш глибоке та об'єктивне вивчення матеріалу, усунення типових недоліків

застосування окремих методів пізнання. Це сприяє розширенню горизонтів для подальших наукових пошуків.

3. Активна розбудова спеціальної лексики як складової сучасного українського лексикону виявила численні ланки, що потребують значної уваги мовознавців, фахівців певних галузей знань і пов'язані з необхідністю створення нових або з істотним коригуванням уже наявних найменувань. У таких умовах надзвичайного значення набувають теоретичний і практичний аспекти унормувальної роботи в галузі термінознавства, дослідження тих виявів динаміки в термінолексичі, які відбивають ступінь її розвитку.

Проведене дослідження переконує, що уніфікація і стандартизація документознавчої термінології нерозривно пов'язані з виявленням тих словотворчих засобів, які використовуються для творення термінів досліджуваної галузі знань, установленням тенденцій деривації, посиленням уваги до питання аналізу доцільності потрапляння до лексичного складу значної кількості мовних запозичень.

4. Питання уніфікації термінології в документознавстві набули актуальності у 1960–1970-х роках. Вони засвідчили, що уніфікація термінології пов'язана з приведенням термінів до одноманітності, єдиної форми, покликана забезпечити однозначну відповідність між системою понять і терміносистемою. Чітке обґрунтування в дисертаційній праці необхідності уніфікації термінології документознавчої науки та етапів становлення системи уніфікованих термінів як засобів професійної комунікації здійснене з урахуванням принципів, що є актуальними й затребуваними, зважаючи на рівень розвитку та темпи еволюції терміносистеми документознавства: наукова обґрунтованість і зв'язок із практикою; компетентність; узгодженість дій суб'єктів уніфікації; урахування міжнародного досвіду; системність (комплексність); незалежність і об'єктивність; доцільність; прогнозованість.

Ознаками уніфікації документознавчої термінології як активної діяльності є її соціальна зумовленість і наявність комплексу заходів, серед яких стандартизація та гармонізація. Способи уніфікації термінології наук документально-комунікаційного циклу – це шляхи досягнення відповідності термінів усім вимогам, що висувуються до них. Дослідження дало змогу дійти висновку: до способів уніфікації документознавчої термінології можна зарахувати розроблення дефініцій елементів документознавчої логіко-поняттєвої системи; лінгвістична експертиза законодавчо-нормативних актів у документально-комунікаційній сфері та зафіксованих у них термінів; складання тезаурусів.

Уніфікація термінів є результатом низки функцій практичної термінологічної діяльності. Так, оптимізаційна функція передбачає спрямованість на обґрунтування вибору оптимальних термінів, які забезпечать потребу в адекватному відображенні об'єктів, процесів та ознак; систематизувальна забезпечує систематизацію всіх знакових засобів, які стосуються певної сфери знань або діяльності, розмежування цих сфер і встановлення зв'язків між ними. Закріплення відібраних оптимальних термінів і

визначень нормативними документами та приписами (стандартами, термінологічними рекомендаціями, нормативними словниками, редакторськими вказівками тощо) є результатом нормативної, а використання на практиці накопичених лінгвістикою, науками документально-комунікаційного циклу, логікою та іншими науками знань у сфері вдосконалення термінології – практичної функції. Пізнавальна функція пов'язана зі свідомим вивченням і засвоєнням суб'єктами уніфікації термінології певних знань, необхідних для досягнення мети й завдань уніфікації, прогностична – з аналізом тенденцій розвитку, побудовою моделей можливих змін у системі суспільства в результаті проведеної уніфікації. Крім того, уніфікація документознавчої термінології сприяє вдосконаленню у сфері соціальної комунікації (комунікативна функція), спрямована на формування та забезпечення стабільної, узгодженої й ефективної діяльності всіх членів соціальної комунікації (регулятивна функція).

5. Встановлені особливості формування теоретико-методологічних засад стандартизації термінології. Було з'ясовано, що формування теоретико-методологічних засад стандартизації термінології відбувалося у 1960–1970-х рр. – час значної активізації наукових пошуків у контексті науково-технічного прогресу.

Виявлено: стандарти науково-технічних позначень та термінів є провідними з точки зору можливості й необхідності їх використання задля полегшення освоєння нової техніки і зв'язку окремих галузей господарства з певними галузями науки. Висунуті фундаментальні для тогочасного термінознавства положення констатували, що під час укладання термінологічних стандартів необхідно здійснювати попередню класифікацію відповідних понять, щоб установити чіткі межі кожного з них; підготовка термінологічних стандартів вимагає тісної співпраці спеціалістів певної галузі знань для визначення специфічних понять, що мають бути включені до стандарту, лінгвістів – для врахування словотвірних можливостей терміна, дотримання норм і правил мови, а також спеціалістів-логіків – для побудови правильної класифікації та визначень.

В основу впорядкування термінології було покладено принцип її регулювання шляхом висування вимог до терміна. Раціональність такого підходу зумовлена тим, що він не дозволяє приймати довільних рішень під час відбору терміна, а тому рекомендує науково обґрунтовані одиниці. Виявлено, що стандартизація термінологічних лексичих одиниць ґрунтувалася на концепції: термінологія на відміну від загальнолітературної мови піддається державному регулюванню. У контексті формування теоретико-методологічних засад стандартизації термінології було встановлено, що вона сприяє систематизації термінів, дозволяє встановити однозначну відповідність між терміном і поняттям, забезпечує науково обґрунтовану оцінку термінів з точки зору відповідності їхнього значення визначенням, систематичності, словотвірним можливостям тощо.

6. З'ясовано, що в середині ХХ ст. гостро відчувалися проблеми, пов'язані з недостатньо розробленими єдиними загальносоюзними вимогами до документа, його уніфікованих форм, а також із невпорядкованістю документних фондів у державних відомчих архівах. Оскільки на державному рівні діловодство розглядалося в нерозривному зв'язку з архівною справою, була прийнята низка урядових постанов, спрямованих на впорядкування діловодства як важливої складової управлінських процесів, посилення відповідальності архівних установ у межах свого профілю за науково-методичне забезпечення діяльності («Про затвердження Положення про Державний архівний фонд СРСР та мережі центральних державних архівів СРСР» (1958), «Про заходи щодо впорядкування й кращого використання архівних матеріалів міністерств і відомств» (1956), «Про заходи з упорядкування режиму зберігання й кращого використання архівних матеріалів міністерств і відомств Української РСР» (1956), «Основні правила постановки документальної частини діловодства й роботи архівів установ, організацій і підприємств СРСР» (1963) та ін.).

У цей час центральні й обласні державні архіви УРСР активно долучилися до студіювання теорії і практики діловодства в контексті створення Єдиної державної системи діловодства (ЄДСД), діяльності з уніфікації та стандартизації систем документації, наукової експертизи документів, що забезпечувало й стандартизацію діловодного термінологічного апарату. Прогресивне збільшення потоків інформації зумовило необхідність розроблення термінологічних ГОСТів 16487–70, 16487–83 «Делопроизводство и архивное дело. Термины и определения», у яких тлумачилися базові родові терміни, що склали основу галузевої терміносистеми й окреслили об'єкт діловодства й архівної справи. Вони сприяли поліпшенню практичної, науково-методичної, навчальної роботи й заклали підвалини для подальшого розвитку відповідних сфер практичної діяльності. Дослідження особливостей трактування термінів у них вказує на те, що лексеми пояснювалися через призму їх функціонування в управлінській сфері. Крім того, у змісті одиниць стандартів помітний акцент на інформаційній складовій, що підтверджує думку про пріоритетність інформаційно-генетичного підходу до документа – парадигми досліджень, започаткованої К. Г. Мітяєвим.

7. Нормативно-законодавча база стандартизації визначає політику держави, окреслює правові й економічні основи стандартизації та сертифікації, установлює організаційні форми їх функціонування на території України. Основні правила розроблення стандартів на терміни й визначення понять у різних сферах знань встановлює ДСТУ 3966:2009 «Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять». Студіювання нормативного документа дозволило зробити висновки, що на національному рівні стандартизації підлягають термінологічні системи суспільного, загальнометодичного та загальнотехнічного використання для забезпечення зв'язку різних видів діяльності, вирішення державних і міжгалузевих проблем, розроблення нормативних документів усіх рівнів прийняття задля

взаєморозуміння фахівців, гармонізування з міжнародними, регіональними або національними стандартами інших країн.

ДСТУ 2732–94 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення» – перший термінологічний стандарт, що став виявом зародження національної терміносистеми документознавства. Зміни, спричинені еволюцією науки, торкнулися термінологічної системи діловодства та архівної справи, що й зумовило перегляд ДСТУ 2732–94 і появу в 2004 р. нової редакції. Розробники нормативно-технічного документа узагальнили наявні на той час термінологічні здобутки документознавства, діловодства та архівної справи, конкретизували визначення змісту термінів згідно з чинними лінгвістичними й логічними вимогами, що висувалися до них у межах певної терміносистеми та на міжгалузевому рівні.

8. Серед міжнародних організацій, які мали значний вплив на розвиток вітчизняної стандартизації, зокрема й термінології, найбільш авторитетною є Міжнародна організація зі стандартизації. Дослідження основних напрямів співпраці в галузі стандартизації дозволило зробити висновок, що термінологічною діяльністю в ISO займається ISO/TC 37 «Language and terminology» (Мова та термінологія), створений для стандартизації ресурсів, технологій і послуг, пов'язаних із термінологією, перекладом, інтерпретацією та іншими мовними діями в багатомовному інформаційному суспільстві, та ISO/TC 46 «Information and documentation» (Інформація та документація), діяльність якої зосереджується на питаннях стандартизації діяльності інформаційних центрів, бібліотек, архівних установ, музеїв і комерційних структур у процесі виявлення, опису, зберігання та аналізу інформації, а також документообігу та керування документами.

Встановлено, що стандарти, підготовлені ISO/TC 46 «Information and documentation», надають допомогу організаціям усіх видів з упровадження, функціонування й поліпшення роботи результативної системи керування документаційними процесами; дозволяють здійснювати управління в організації відповідно до встановленої політики й цілей у сфері керування документаційними процесами, а також забезпечувати досягнення цих цілей. Серед термінологічних стандартів, розроблених ISO/TC 46 «Information and documentation», документознавча термінологія найповніше представлена в ISO 5127:2001 «Information and documentation. Vocabulary» («Інформація та документація. Словник»).

Визначення пріоритетних напрямів розвитку стандартизації в галузі інформаційних наук, розроблення національної науково-технічної термінології у сфері інформації, бібліотечної, архівної справи та документування стало метою створення технічного комітету 144 «Інформація і документація» Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості», який нині координує роботи зі створення національних стандартів у закріпленій сфері, проводить експертизу проектів міжнародних стандартів щодо доцільності їх запровадження в Україні.

Інтегрування України в єдиний світовий економічний, інформаційний простір зумовило необхідність гармонізації національних стандартів із міжнародними, європейськими й виконання положень цих документів усіма суб'єктами стандартизації; багатовекторне нормативно-правове, організаційно-методичне забезпечення гармонізації стандартизації; удосконалення інформаційного забезпечення тощо.

9. Аналіз проблематики гармонізації вітчизняних нормативно-правових і нормативно-технічних актів із європейськими та міжнародними дозволив окреслити в дисертаційній праці перспективні напрями стандартизаційної діяльності, серед яких такі: забезпечення законодавчої бази стандартизації узгодженими положеннями та несуперечливою термінологією, удосконалення механізму упровадження міжнародних та європейських стандартів, зокрема й термінологічних, надання вільного доступу до чинних національних стандартів, підвищення активності роботи деяких Технічних комітетів Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» тощо.

Дисертаційна праця дала змогу визначити комплекс теоретико-фундаментальних завдань і перспективних напрямів практичної діяльності, серед яких такі: дослідження функцій документів як інформаційного ресурсу суспільства, джерел оперативної та ретроспективної інформації; зміцнення державної політики у сфері створення, зберігання й функціонування документів і її теоретико-методологічна підтримка. Крім того, актуальним залишається вивчення термінології різних видів службових документів, зокрема тих, що функціонують в електронному середовищі. Вивчення правових аспектів створення, функціонування, зберігання документів, санкціонованого доступу та роботи з ними, використання зафіксованої у них інформації, вирішення лінгвістичних проблем створення уніфікованих форм документів також потребує постійної уваги фахівців.

Отже, актуальність термінологічної проблематики переконує в тому, що пошук надійних способів номінування понять, які продукує теорія й практика, має бути теоретично обґрунтованим і узгодженим у першу чергу зі спеціалістами певних галузей та фахівцями-термінологами. Чим молодша царина наукових пошуків, тим швидше вона розвивається, а значить потребує нових засобів представлення своїх здобутків. Сучасні наукові пошуки переконливо свідчать, що термінологія залишається в переліку актуальних тем, адже якої б глибини і значущості не зароджувалися ідеї, концепції, вони завжди потребуватимуть слова – назви – терміна.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації

Монографія:

1. Тур О. Документознавча термінологія: проблеми уніфікації та стандартизації : монографія / О. Тур. – Кременчук : ПП Щербатих, 2018. – 301 с. – ISBN 978-966-02-7489-1

Рецензія: Михайлюк О. В. Міждисциплінарне дослідження документознавчої термінології: унормувальний аспект : [Рец. на книгу: Тур О. М. Документознавча термінологія: проблеми уніфікації та стандартизації] // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – Київ, 2018. – № 3. – С. 137–139.

Статті, опубліковані в наукових фахових виданнях України:

2. Тур О. М. Огляд міжнародних нормативних актів (стандартів) у сфері інформації та документації / О. М. Тур // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2011. – № 3. – С. 6–9.
3. Тур О. Особливості мови офіційно-ділового стилю в електронних засобах комунікації / О. Тур, Л. Шаповал // Вісник Львівського університету. Серія журналістика. – Львів, 2012. – Вип. 33. – С. 300–305.
Здобувачу належить аналіз лексичного рівня офіційно-ділового стилю, що функціонує в електронному середовищі, зокрема запозичання англомовної комп'ютерної і телекомунікаційної термінології.
4. Тур О. М. Досвід уніфікації та стандартизації документів у СРСР у 20-х рр. ХХ ст. / О. М. Тур // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. – Київ, 2012. – № 2. – С. 7–11.
5. Тур О. М. Теоретико-методологічне обґрунтування засад уніфікації та стандартизації документів та логіко-поняттєвого апарату ЄДСД / О. М. Тур // Записки національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника. – Львів, 2012. – Вип. 4 (20). – С. 276–285.
6. Тур О. М. Іншомовні номінації грецького походження в системі логіко-поняттєвого апарату документознавців в Україні / О. М. Тур // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2012. – № 1. – С. 19–22.
7. Тур О. М. Термінологічні пошуки у галузі діловодства 20–30 рр. ХХ ст. / О. М. Тур // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2012. – № 3/4. – С. 37–40.
8. Тур О. М. Лексико-тематичні групи у складі документознавчої терміносистеми / О. М. Тур // Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки. – 2012. – № 1. – С. 119–122.
9. Тур О. М. Явище антонімії в українській термінології документознавства / О. М. Тур // Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки. – 2012. – № 2. – С. 144–148.

10. Тур О. М. Діяльність Державного бюро організаційного будівництва з удосконалення та раціоналізації діловодства (1925–1931) / О. М. Тур // Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки. – 2012. – № 3. – С. 62–64.
11. Тур О. М. Ще раз про наріжний термін української документознавчої терміносистеми / О. М. Тур // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2013. – № 3. – С. 58–61.
12. Тур О. М. Досягнення органів уніфікації та стандартизації науково-технічної термінології першої третини ХХ ст. / О. М. Тур // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. – Київ, 2013. – № 3/4. – С. 41–45.
13. Тур О. М. Регламентация міністерського діловодства у «Загальному заснуванні міністерств» (1811 р.) / О. М. Тур // Вісник Харківської державної академії культури. – 2014. – Вип. 44. – С. 148–154.
14. Тур О. М. Суфіксальний спосіб творення термінів документознавства / О. М. Тур // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2014. – № 2. – С. 60–65.
15. Тур О. М. Лексикографічні витоки сучасних концепцій тезаурусного моделювання термінології / О. М. Тур // Вісник Книжкової палати. – 2014. – № 8. – С. 14–16.
16. Тур О. М. Теоретичні передумови тезаурусного опису терміносистеми / О. М. Тур // Вісник Харківської державної академії культури. – 2014. – Вип. 45. – С. 167–172.
17. Тур О. М. Мовні помилки в ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічні посилання: загальні положення та правила складання» / О. М. Тур // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2016. – № 4. – С. 51–55.
18. Тур О. М. Уніфікація документознавчої термінології: принципи та функції / О. М. Тур // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2017. – № 1. – С. 37–41.
19. Тур О. М. Термінологічна діяльність ISO/TC 37 Language and terminology / О. М. Тур // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2018. – № 1. – С. 19–25.
20. Тур О. М. ISO/TC 46 «Information and documentation»: напрями діяльності та особливості представлення документознавчої термінології / О. М. Тур // Вісник Книжкової палати. – 2018. – № 10. – С. 32–36.
21. Тур О. М. Термінологічні дискусії в контексті створення та запровадження Єдиної державної системи діловодства (1960 – 1970-ті рр.) / О. М. Тур // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2018. – № 3. – С. 43–50.
22. Тур О. М. Початок формування теоретико-методологічних основ стандартизації науково-технічної термінології / О. М. Тур // Вісник Харківської державної академії культури. – 2018. – Вип. 53. – С. 29–38.

Статті у фахових виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз, та у виданнях іноземних держав:

23. Тур О. М. Заимствования в современной документоведческой терминологии / О. М. Тур // Научно-техническая информация. Серия 2. – 2012. – № 10. – С. 21–26.
24. Тур О. М. Первые шаги советской власти по охране и сохранению архивных документов в Украине в сопоставлении с современными тенденциями развития архивного дела / О. М. Тур // Вестник архивиста. – 2013. – № 1. – С. 288–297.
25. Тур О. М. Унификация и стандартизация терминологии в сфере документально-коммуникационной деятельности общества / О. М. Тур // Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2015. – № 1. – С. 48–52.
26. Тур О. М. Міжнародна стандартизація в галузі документаційного забезпечення управління / О. М. Тур // Virtus : scientific journal. – 2018. – № 21. – Р. 311–313.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

27. Тур О. М. Особливості вияву гіперо-гіпонімічних відношень як способу системи організації сучасної української документознавчої термінології / О. М. Тур // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань: зб. наук. пр. – Київ, 2011. – Вип. 5. – С. 27–33.
28. Тур О. М. Міжнародні й зарубіжні стандарти з інформації та документації як чинник розвитку процесу національної стандартизації / О. М. Тур // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : зб. матеріалів VIII міжнародної наук.-практ. конф. (Київ, 17–19 травня 2011 р.). – Київ, 2011. – С. 15–17.
29. Тур О. М. Уніфікація в галузі теоретичного та практичного діловодства у ХІХ ст. (за роботою М. В. Варадинова «Діловодство, або теоретичне і практичне керівництво цивільним та кримінальним колегіальним і одноосібним листоводством») / О. М. Тур // Світ соціальних комунікацій : наук. журнал. – Київ : КиМУ, 2012. – Т. 5. – С. 78–80.
30. Тур О. М. ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості» – крок до унормування термінології електронного документознавства / О. М. Тур // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. – Київ, 2012. – Вип. 6. – С. 85–88.
31. Тур О. М. Поняття уніфікації термінології в документознавчій доктрині / О. М. Тур // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. – Київ, 2013. – Вип. 7. – С. 71–77.
32. Тур О. М. Функції уніфікації документознавчої терміносистеми / О. М. Тур // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ

- століття : зб. матеріалів VI міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 12–14 вересня 2013 р.) – Одеса : Симекс-Принт, 2013. – С. 56–59.
33. Тур О. М. Стандартизація наукової термінології в контексті діяльності органів стандартизації СРСР / О. М. Тур // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. – Київ, 2014. – Вип. 8. – С. 37–42.
34. Тур О. М. Унормирование украинской документоведческой терминологии в рамках современных коммуникативных тенденций / О. М. Тур // Problem of combination of individualization and unification in language systems within modern communicative trends / International Academy of Science and Higher Education. – London: IASHE, 2015. – P. 39–41.
35. Тур О. М. Сучасна міжкультурна комунікація як соціокультурний феномен / О. М. Тур // Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht. – München-Berlin: Verlag Otto Sagner, 2015. – P. 275–286.
36. Тур О. М. Проблемы изучения синонимии в современных терминологических системах / О. М. Тур // Development of language system in context of accelerated dynamics of public relations / International Academy of Science and Higher Education. – London: IASHE, 2015. – P. 37–40.
37. Тур О. М. Анализ процессов унормирования, осуществленных в рамках выработки Единой государственной системы делопроизводства / О. М. Тур // Theoretical and practical problems of language tools transformation in context of accelerated development of public relations / International Academy of Science and Higher Education. – London: IASHE, 2016. – P. 30–32.
38. Тур О. М. Стандартизація документів в СРСР (на прикладі конструкторської та проектної документації) / О. М. Тур // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття: зб. матеріалів IX міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 8–9 вересня 2016 р.). – Полтава : Сімон, 2016. – С. 64–67.
39. Тур О. М. Дослідження документознавчої проблематики у працях учених XIX – XXI ст. / О. М. Тур // Історичні, культурні та соціально-економічні аспекти регіонального розвитку : матеріали II всеукраїнської науково-практичної конференції. – Кременчук : ПП Щербатих, 2017. – С. 22–23.
40. Тур О. М. Стандартизація – ефективний спосіб унормування термінології в усіх сферах науково-практичної діяльності суспільства / О. М. Тур // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнародної наукової конференції (Харків, 23–24 листопада 2017 р.). – Харків : ХДАК, 2017. – С. 230–232.
41. Тур О. М. Раціоналізація діловодного апарату на засадах НОП у працях В. Мейльмана / О. М. Тур // Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі і: матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 15 травня 2018 р.). – Київ, 2018. – С. 185–186.
42. Тур О. М. Розроблення Міжнародною організацією зі стандартизації комплексу стандартів ISO 23081 серії «Інформація та документація» / О. М. Тур // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття :

зб. матеріалів XI міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 12–14 вересня 2018 р.). – Полтава : ПП «Астроя», 2018. – С. 36–39.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

43. Тур О. М. Норми мовленнєвого етикету та особливості Інтернет-спілкування / О. М. Тур // *Vědecký pokrok na rozmezí tisíc set – 2010 : materialy VI mezinárodní vědecko-praktická conference.* – Praha : Publishing House «Education and Science», 2010. – S. 25–26.

44. Тур О. М. Основні етапи дослідження комунікації як необхідної умови соціальної взаємодії в суспільстві / О. М. Тур // *Образование и наука 21 век : материалы за 6-а международна научна практична конференция.* – София : БялГРАД БГ, 2010. – Т. 14. – С. 20–22.

45. Тур О. М. Особливості Інтернет-спілкування на тлі лінгвістичних інновацій віртуального світу / О. М. Тур // *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : зб. матеріалів VII міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 25–27 травня 2010 р.).* – Київ, 2010. – С. 170–171.

46. Тур О. М. Проблеми наукової термінології у контексті професійно орієнтованої мовної компетентності спеціаліста / О. М. Тур // *Проблеми становлення і розвитку української термінології : зб. матеріалів регіонального засідання «круглого столу» (Полтава, 8 грудня 2009 р.).* – Полтава: Полт. НТУ, 2010. – С. 77–84.

47. Тур О. М. Мовно-комунікативна компетентність у професіограмі документознавця / О. М. Тур // *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері: матеріали II міжнародної наук.-практ конференції.* – Донецьк : ДонНУ, 2012. – С. 111–112.

48. Тур О. М. Термінологічна компетентність – важлива складова мовно-комунікативної компетентності сучасного документознавця / О. М. Тур // *Інформація. Комунікація. Суспільства 2017 : матеріали 1-ї міжнародної наукової конференції ICS–2012.* – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 218–219.

49. Тур О. М. Мова бібліографічного запису як лінгвістичної моделі документа в електронній комунікації / О. М. Тур // *Студії з архівної справи та документознавства.* – Київ, 2012. – Т. 20. – С. 122–127.

50. Тур О. М. Документ як соціокультурний феномен у комунікативному просторі інформаційного суспільства / О. М. Тур // *Людина в інформаційному суспільстві : матеріали наук. семінару.* – Кременчук, 2013. – С. 105–111.

51. Василенко Д. П. Документознавчі аспекти діяльності сільських рад в Україні : навч. пос. / Д. П. Василенко, В. І. Маслак., О. М. Тур. – Кременчук : ТОВ «Кременчуцька міська друкарня», 2015. – 176 с.

Здобувачу належить Розділ 3. «Практичні аспекти інформаційно-документаційного забезпечення сільської ради (с. 54–87), а також укладання Словника-довідника термінів (с. 89–107).

52. Тур О. М. Проблеми транслітерування власних назв як елементів документної комунікації / О. М. Тур // Role and ratio of verbal and nonverbal means of communication against the background of the increasing value of information and intensity of its turnover / International Academy of Science and Higher Education. – London: IASHE, 2017. – P. 30–32.

АНОТАЦІЇ

Тур О. М. Уніфікація та стандартизація документознавчої термінології в Україні – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.02 – документознавство, архівознавство (27 – соціальні комунікації). – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна академія наук України, Київ, 2019.

У дисертації комплексно досліджено проблему уніфікації та стандартизації термінології документознавства. Застосування ефективних наукових методів дозволило в логічній послідовності розкрити причинно-наслідкові зв'язки еволюції термінологічного апарату документознавства в Україні, окреслити тематику новітніх студій, присвячених проблемам уніфікації та стандартизації документознавчої термінології.

Набуло подальшого розвитку визначення ознак терміна як особливого номінативного знака, сформульовано вимоги до нього, з'ясовано його роль як елемента термінологічної системи, сформовано розуміння терміносистеми як упорядкованої сукупності лексичних одиниць. Здійснено аналіз сучасного стану терміносистеми документознавства, зокрема її словотвірних (морфологічний спосіб й аналітична деривація), генетичних особливостей, а також притаманних їй лексико-семантичних явищ. Окреслено принципи, способи та функційне значення уніфікації термінології документознавства.

Досліджено формування теоретико-методологічних засад стандартизації термінології. З'ясовано, що правові нормативні акти, студії, присвячені терміносистемі документознавства, термінологічні стандарти кінця ХХ – початку ХХІ ст. засвідчили посилення уваги на державному рівні до проблем термінології документознавства.

Простежено механізм міжнародної співпраці в галузі стандартизації, а також специфіку термінологічних та документознавчих досліджень ISO/TC 37 «Мова й термінологія» та ISO/TC 46 «Інформація та документація». Висвітлено коло проблем, пов'язаних із розробленням та впровадженням стандартів серії «Інформація та документація» у відповідь на виклики глобалізації суспільства та його електронного середовища. Студійовано проблематику, пов'язану з упровадженням міжнародних і європейських стандартів із метою зближення національної правової системи з законодавством Європейського Союзу, зокрема й гармонізацією термінології нормативно-технічних документів.

Ключові слова: документознавство, термінологія, уніфікація, стандартизація, гармонізація, керування документаційними процесами, архівна справа.

Тур О. Н. Унификация и стандартизация документоведческой терминологии в Украине – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.02 – документоведение, архивоведение (27 – социальные коммуникации). – Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского, Национальная академия наук Украины, Киев, 2019.

В диссертации комплексно исследована проблема унификации и стандартизации терминологии документоведения. Применение эффективных научных методов позволило в логической последовательности раскрыть причинно-следственные связи эволюции терминологического аппарата документоведения в Украине, определить тематику новых исследований, посвященных проблемам унификации и стандартизации документоведческой терминологии.

Получило дальнейшее развитие определение признаков термина как особого номинативного знака, сформулированы требования к нему, выяснена его роль как элемента терминологической системы, сформировано понимание терминосистемы как упорядоченной совокупности лексических единиц. Осуществлен анализ современного состояния терминосистемы документоведения, в частности ее словообразовательных (морфологический способ и аналитическая деривация), генетических особенностей, а также присущих ей лексико-семантических явлений. Изучены принципы, способы и функциональное значение унификации терминологии документоведения.

Исследовано формирование теоретико-методологических основ стандартизации терминологии. Выяснено, что правовые нормативные акты, студии, посвященные терминосистеме документоведения, терминологические стандарты конца XX – начала XXI в. продемонстрировали усиление внимания на государственном уровне к проблемам терминологии документоведения.

Прослежено механизм международного сотрудничества в сфере стандартизации, а также специфику терминологических и документоведческих исследований ISO / TC 37 «Язык и терминология» и ISO / TC 46 «Информация и документация». Освещен круг проблем, связанных с разработкой и внедрением стандартов серии «Информация и документация» в ответ на вызовы глобализации общества и его электронной среды. Изучена проблематика, связанная с внедрением международных и европейских стандартов в целях сближения национальной правовой системы с законодательством Европейского Союза, в том числе и гармонизацией терминологии нормативно-технических документов.

Ключевые слова: документоведение, терминология, унификация, стандартизация, гармонизация, управление документами, архивное дело.

Tur O. M. The Unification and Standardization of Terminology of the Documentation Science in Ukraine. – The qualification scientific work with the rights of the manuscript.

The thesis for a Doctor of Sciences in Social Communications, Code 27.00.02 – Documentation Science, Archival Science (27 – Social Communications). – Vernadsky National Library of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2019.

The thesis is a complex interdisciplinary study of the documentation terminology system, the problems of unification and standardization of terminology in the field of documentation and communication activity of society, which corresponds to the topical problems of modern science development.

The object of the study is the terminology of documentation science, which represents its logical and conceptual apparatus. The subject of the dissertation is the processes related to the formation of theoretical and methodological principles for the study of the terminology system of documentation science, the peculiarities of the unification and standardization of terminology in the field of documentation communication activities of the society, international cooperation and problems of harmonization of standards.

The aim is to comprehensively analyze the current state of the documentation terminology system, the multidimensional nature of its historical development directions, the scientific understanding of the unification and standardization of terminology as a means of professional communication of documentation scholars in Ukraine, the study of problems of introducing international and European to bring the national legal system closer to the legislation of the European Union, including harmonization of terminology of normative and technical documents.

The analysis of the characteristic features of modern terminology and term usage, the clarification of the regularities of the unifying processes development, the tendencies of standardization of terminology and the identification of problems related to the harmonization of national standards are facilitated by the source base that functions as a multifaceted documentary array of different genre-type information – archival and published sources representing a complex of legal, normative, educational, reference, scientific content.

A clear basis for the need to unify the terminology of documentation science was with the references to the principles that are relevant and popular. It was done in accordance with the level of development and the pace of evolution of the terminology system of documentation science. They have shown that the unification of terminology is associated with bringing the terms to the common basis or system. It means that it was designed to ensure a clear correspondence between the system of concepts and the terminology system. The author revealed that the ways of unification of the terminology of sciences belonging to the documentation and communication cycles are the paths of achieving the conformity of terms to all the requirements imposed on them.

The study made it possible to conclude that the formation of theoretical and methodological foundations of the terminology standardization took place in the

1960-1970s. It has been established that GOST 16487–70 «Documentation Science and Archival Issues. Terms and definitions» is the first terminology standard in the field of record keeping and archiving. It became the starting point for standardization of documentation terms.

The dissertation research showed that at the present stage the normative legal, scientific methodological and technical regulation of standardization is ensured by the laws of Ukraine, decrees of the Government of Ukraine, as well as a set of standards issued in the series «National standardization» that promote the development of the national the standardization system, its harmonization with the EU model of standardization. The DSTU 2732–94 «Documentation Science and Archival Issues. Terms and definitions» was the first terminological standard of independent Ukraine, which became the manifestation of the birth of the national terminology of documentation and archival activities. The evolution of scientific knowledge led to its revision and the creation of DSTU 2732:2004 «Business and Archival Issues. Terms and definitions of the concepts», the authors of which summarized the terminological achievements of documentation studies, record keeping and archival work at that time, specified the definition of the terms.

Among the international organizations that had a significant impact on the development of domestic standardization (including terminology) is the International Organization for Standardization. The analysis of ISO / TC 37 «Language and Termology» helped to outline the main directions of its activities related to terminology, translation, interpretation and other lingual actions in a multilingual information society, including cooperation with the Technical Committee for the Standardization of Scientific and Technical Terminology of the National Authority Standardization ISO / TC 46 «Information and Documentation» is focused on standardizing the activities of information centers, libraries, archival institutions, museums and commercial entities in the process of identifying, describing, storing and analyzing information. It also pays attention to document circulation and document management.

Integration of Ukraine into the common economic and informational space reveals the need of the harmonization of national standards with international and European ones.

The practical significance of the topic is the application of systematic factual material, the provisions and conclusions of the dissertation in the course of writing generalized theoretical works on branch terminology, textbooks and manuals, the preparation of professional reference books, bibliographic indexes, dictionaries, and applied terminological studies. The provisions of the dissertation study become important for the creation of standards and the harmonization of national standards in the field of archival issues and management of documentation processes with international and European counterparts.

Keywords: document studies, terminology, unification, standardization, harmonization, records management, archival science.

Тур Оксана Миколаївна

**«УНІФІКАЦІЯ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЯ
ДОКУМЕНТОЗНАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ»**

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук із соціальних комунікацій

27.00.02 – документознавство, архівознавство
27 – соціальні комунікації

Підписано до друку 06.05.2019. Формат 60 × 90/16. Папір друкарський.
Гарнітура Times New Roman Cyr. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 1,46. Наклад 150 прим.
Замовлення № 19356

Віддруковано у видавничому відділі Кременчуцького національного
університету імені Михайла Остроградського,
вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39600
Регістраційне свідоцтво серії ДК № 4837 від 22.01.2015